

באורים

הדבקות ב'עניין האלוהי', שאותה הגביל החבר בנוכחות העם בארצו, היא מדרגת הנבואה. העניין האלוהי מבטא את הנוכחות של ה' בעולם שלנו, כפי שהדגים החבר לאורך מאמר א'. העניין האלוהי מתבטא במעשים, כמו בניסים גלויים; אך גם בדיבורים, כמו בנבואה לאנשים יחידים או לעם כולו כמו שנעשה במעמד הר סיני. המלך מקשה על העיקרון שהציב החבר ומביא דוגמאות של נביאים שה' דיבר עמם בחוץ לארץ. החבר קובע נוסחה שנותנת מענה לכל הדוגמאות: הנבואה חייבת להיות קשורה לארץ ישראל, או פיזית מצד מקום הנביא, או עניינית מצד תוכן הנבואה. כאן בעצם מדגיש החבר, שארץ ישראל לא מסתכמת בפיסת קרקע, אלא בפוטנציאל רוחני. ולכן, הזיקה לארץ ישראל לא נוצרת רק מהמעמדה בקרקע, אלא גם דרך הציפייה להגיע אליה. נכון שאי אפשר לוותר על המגורים הממשיים בקרקע, כמו שיבהיר החבר בהמשך, אבל גם לקשר נפשי-רוחני יש משמעות. למעשה ישנן שלוש אפשרויות לזכות בנבואה: א. נוכחות בהווה בארץ (אדם הראשון). ב. נוכחות בעבר בארץ (יחזקאל ודניאל). ג. נבואה ביחס לארץ (אברהם). החבר מחדש למלך נתון היסטורי מעניין, והוא אדם הראשון גר בארץ ישראל (לאחר שגורש מגן עדן, פסקה כ), שהרי שם הוא קבור. האנושות התחילה מארץ ישראל, והיא עוסקת בה ללא הרף, במשך ההיסטוריה. מי שנמצא בארץ ישראל הוא בחיר האנושות, הוא הנציג של ה' בעולם, כממשיך דרכו של אדם הראשון. המאבק על ארץ ישראל לאורך הדורות, הוא לא טריטוריאלי או משפטי, אלא מאבק דתי-רוחני. מי שירש את הארץ הנבחרת, מוכיח שהוא העם הנבחר הרצוי בעיני ה', הוא הגרעין העיקרי שנושא את הסגולה, והשאר הם הקליפות הטפלות. המלחמה על הארץ, היא בבואה של מלחמה רוחנית עמוקה.

הרחבות

1. שייכות הנבואה לארץ ישראל ולירושלים

כל מי שהתנבא אִמְנֵם הַתְּנַבֵּא בָּהּ או בַּעֲבוּרָה. ריה"ל מרחיב פה את הדיבור לגבי הקשר בין ארץ ישראל ובין המסוגלות לנבואה. הנבואה היא שמיעת הקול האלוהי והיא תלויה בהכנה מתאימה. הכנה זו היא הכנה אישית, הכוללת זיכוך הנפש והמידות עד כדי האפשרות לקבל נבואה, אך כוללת גם את הימצאות הנביא בארץ ישראל, המוכנה לדבר ה'.

וכך מובא במדרש איכה רבתי: "רבי יוחנן פתח: 'משא גיא חזיון' [ישעיה כב, א], גיא שכל החושים מתנבאים עליה, גיא שכל החושים עומדים ממנה, דאמר רבי יוחנן כל נביא שלא נתפרש שם עירו ירושלמי היה". רק מקום שמוכן לקבלת דבר ה', רק בו אפשר לשמוע את הנבואה. לכן הנביא שלא מפורש שם מקומו הוא ירושלמי, משום שהוא המקום הקדוש והמוכן ביותר לקבלת דבר ה'.

אצלנו, ריה"ל מסביר שישנם נביאים שלא התנבאו בארץ, כאברהם או יחזקאל, אף-על-פי-כן, הם התנבאו 'בעבורה'. כוונתו שהתנבאו בה קודם או שכעת הם מתנבאים בשבילה.

הרב הנזיר בפירושו לספר הכוזרי מעיר שריה"ל אינו מחלק בין המתנבאים לפני שנבחרה הארץ למתנבאים לאחר שנבחרה. מקור חלוקה זו הוא במכילתא, שלפני שנבחרה הארץ "כל הארצות כשרות לדברות" [עיינין מכילתא, הקדמה].

בעל הקול יהודה (לר' יהודה מוסקטו) מסביר שאכן יש שלוש דרכים לקבל נבואה: בארץ, בחו"ל בשביל הארץ, ובחו"ל אחרי שכבר התחלת להתנבא בארץ (עיינין מדרש תנחומא בא, ה; גם בדברי הכוזרי, בפסקה י' אפשר לדקדק כך).

שאלות לדיון

- מהו הקשר המיוחד בין ארץ ישראל לנבואה?
- לאור דברי ריה"ל, מהו שורש המאבק כיום על ארץ ישראל?

יג אָמַר הַפְּנִינִי: וְאִיךָ זֶה? וַיִּכְבֵּר הַתְּנַבְּאוּ מֵאַדָּם הָרִאשׁוֹן וְעַד מֹשֶׁה בְּזוֹלַת זֶה הַמְּקוֹם, אֲבָרְהָם בְּאוֹר כְּשָׂדִים, וַיְחֻזְקָאֵל וְדַנְיָאֵל בְּבָבֶל וַיְרַמְיָהוּ בְּמִצְרַיִם.

יד אָמַר הַחֶבֶר: כֹּל מִי שֶׁהִתְנַבְּאוּ אִמְנֵם הַתְּנַבְּאוּ בָּהּ אוּ בַּעֲבוּרָה. אֲבָרְהָם הַתְּנַבְּאוּ כְּדִי לְלַקֵּחַ אֶלְיָה, וַיְחֻזְקָאֵל וְדַנְיָאֵל בַּעֲבוּרָה, וַיִּכְבֵּר הָיוּ נִמְצְאוּ בְּזִמְנֵי בֵּית רֵאשׁוֹן וְהַשְּׂכִינָה, אֲשֶׁר בְּהַמְצָאָה הָיָה מִתְעַלָּה לְנִבְוָאָה כֹּל מִי שֶׁהִכִּין עֲצָמוֹ אֶלְיָה מִהַסְּגָלָה.

אָבֵל אָדָם הָרִאשׁוֹן, הָרִי הָיָה הִיָּתָה אֲדָמְתוֹ וְכָה מֵת, פֶּאֶשֶׁר קָבְלָנוּ כִּי בְּמַעֲרָה אַרְבָּעָה זִוְגוֹת, אָדָם וְחַיָּה, וְאֲבָרְהָם וְשָׂרָה, וַיִּצְחָק וְרִבְקָה, וַיַּעֲקֹב וְלֵאָה, וְהִיא הָאֶרֶץ הַנִּקְרָאת "לְפָנַי ה'", שֶׁנֶּאֱמָר עֲלֶיהָ "תִּכְמִיד עֵינַי ה' אֶלְהִיָּה בָּהּ", וְעֲלֶיהָ נִפְלָה הַקְּנָאָה וְהַתְּחִירוֹת בֵּין הַבָּל וְקִזְוֹן בְּרֵאשׁוֹנָה, פֶּאֶשֶׁר רָצוּ לְדַעַת מִי מִשְׁנֵיהֶם הָרָצוּי לְהִיּוֹת בְּמִקוֹם אָדָם וְסִגְלָתוֹ וְלָבוֹ וּלְפִיכָךְ יִירֵשׁ אֶת הָאֶרֶץ, דְּבַק בְּעֵנֵינוּ הָאֱלֹהִי, וְהִיָּה זִוְלָתוֹ פְּקֻלָּפוֹת. וְאַרְעֵי מַה שֶּׁאַרְעֵי מְהַרְיגַת הַבָּל, וְנִשְׁאַרָה הַנְּחֻלָּה עֲרִירִית, וְנֶאֱמָר: "וַיֵּצֵא קִזְוֹן מִלְּפָנַי ה'", רָצוֹנוֹ לֹמַר: מֵאוֹתָהּ הָאֶרֶץ שֶׁבָּהּ הָיָה, וְהִיָּה נֶעַ וְנָד, וְאָמַר הוּא: "הֵן גְּרִשְׁתָּ אוֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה וּמִפְּנֵי אֶסְתֵּר". וְכִמּוֹ שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיִּקַּם יוֹנָה לְבָרֶחַ תַּרְשִׁישָׁה מִלְּפָנַי ה'", לֹא בָּרַח אֱלָא מִמְּקוֹם הַנְּבִוָּאָה, וְהַשִּׁיבוֹ ה' אֶלְיָה מִמְּעֵי הַדָּגָה וְנִבְּאוֹ בָּהּ. וְכֹאֲשֶׁר נִוְלַד שֵׁת דּוֹמָה לְאָדָם, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיּוֹלַד בְּדָמוֹתָו כְּצִלְמוֹ", הָיָה בְּמִקוֹם הַבָּל, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי שֵׁת לִי אֱלֹהִים זָרַע אַחֵר תַּחַת הַבָּל כִּי הָרְגוּ קִזְוֹן", וְהִיָּה רְאוּי שִׁיקְרָא בּוֹ אֱלֹהִים כְּאָדָם, וְהִיָּה רְאוּי לְאָרֶץ הַהִיא, אֲשֶׁר הִיא מְדֻרְגָה לְמִטָּה מִגֵּן עֵדֶן, וְעֲלֶיהָ נִפְלָה קְנָאֵת יִצְחָק וַיִּשְׁמָעֵאל, עַד שֶׁנִּדְחָה וַיִּשְׁמָעֵאל פְּקֻלָּפָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמָר בוֹ: "הִנֵּה בְּרַכְתִּי אוֹתוֹ וְהַפְּרִיתִי אוֹתוֹ וְהַרְבִּיתִי אוֹתוֹ בְּמֵאד־מֵאד" בְּהַצְלָחָה הַעוֹלָמִית, אָבֵל נֶאֱמָר אַחֵר כֵּן: "וְאֵת בְּרִיתִי אֶקִּים אֵת יִצְחָק", זֹאת אוֹמְרָת, הַתְּחַבְּרוֹת הַעֵנֵינוּ הָאֱלֹהִי בּוֹ וְאֲשֶׁר הַעוֹלָם הַבָּא. וְאִין לִישְׁמָעֵאל בְּרִית וְלֹא לְעֵשָׂו אֶף אִם הַצְּלִיחוֹ. וְעַל הָאֶרֶץ הַזֹּאת נִפְלָה הַקְּנָאָה בֵּין יַעֲקֹב וְעֵשָׂו בְּכֹנְרָה וּבְבִרְכָה, עַד שֶׁנִּדְחָה עֵשָׂו, עִם כָּחוֹ, מִפְּנֵי יַעֲקֹב, עִם חֻלְשָׁתוֹ.

המלחמה הנצחית על הארץ

זוֹלַת הַמְּקוֹם הַזֶּה - מחוץ לארץ ישראל. **אלא בה או בעבורה** - בארץ ישראל או שהתנבא בחוץ לארץ על עניינים הקשורים לארץ. **כבר היו נמצאים** - יחזקאל ודניאל חיו בארץ ישראל קודם החורבן ולכן נמשכה נבואתם גם לחוץ לארץ. **היא היתה אדמתו** - אדם הראשון חי בארץ ישראל. **במקום אדם** - הממשיך של אדם הראשון. **העולמית** - החומרית. **אף אם הצליחו** - על אף הצלחתם החומרית. **עם כוחו** - על אף כוחו.